

Jouni Korkiasaari

Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi?

**Suomen siirtolaisuuden
kehityspiirteistä viime vuosikymmeninä**

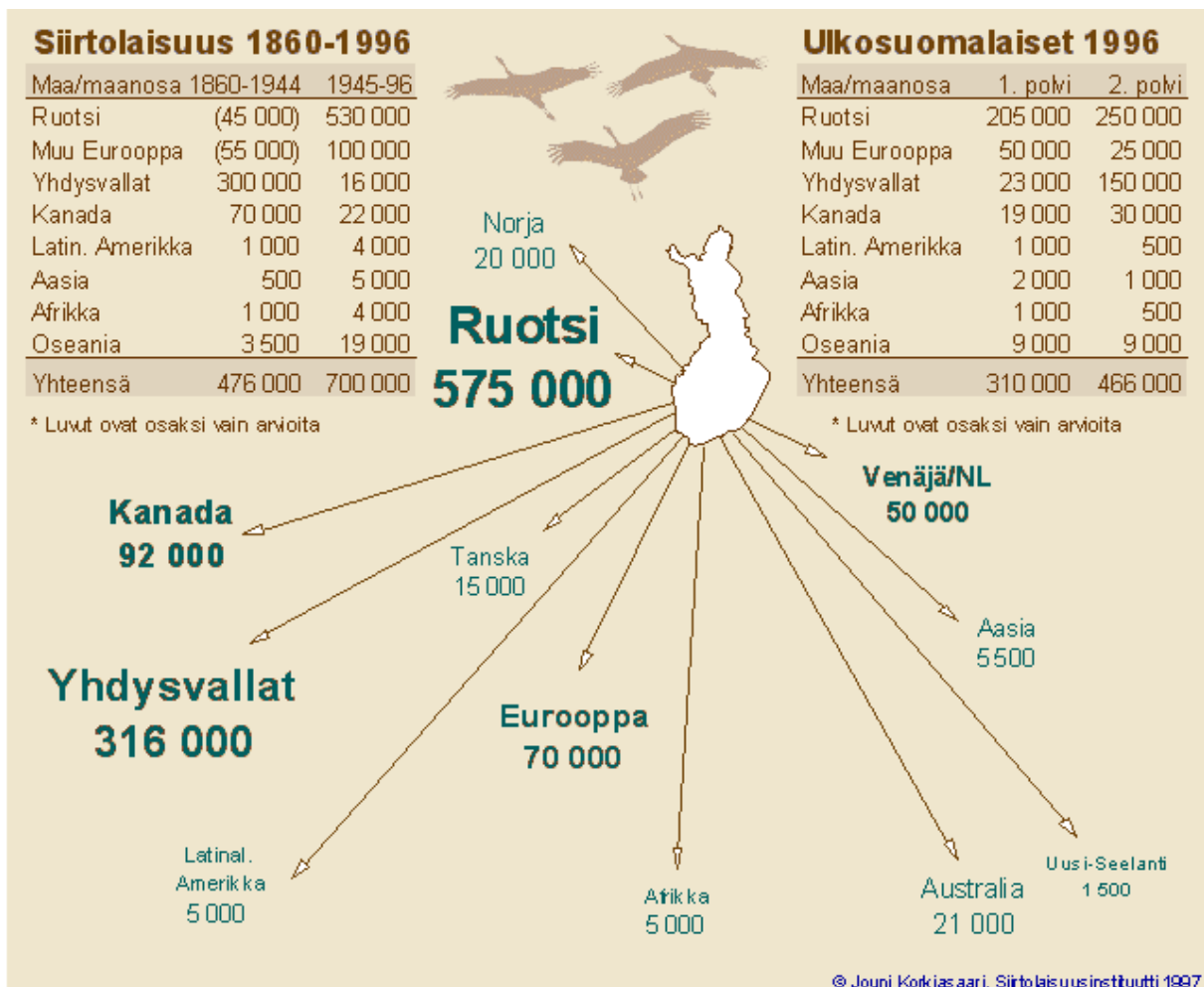
Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku - Åbo 2003

<http://www.migrationinstitute.fi>

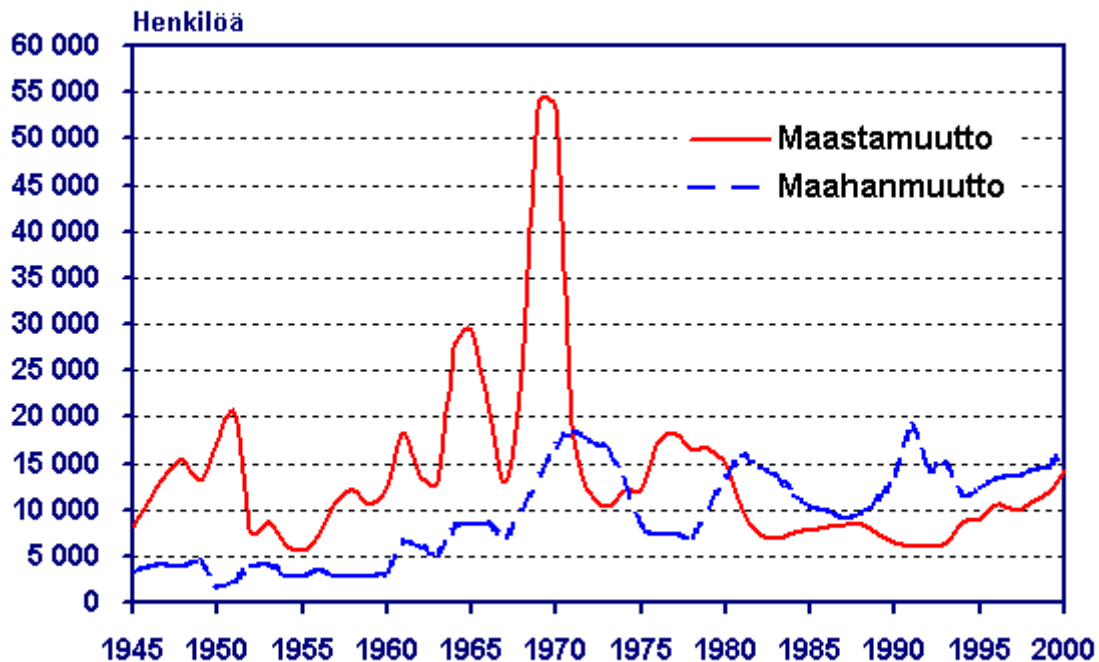
Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi?

Suomesta on viimeisen sadan vuoden aikana muuttanut ulkomaille yli miljoona henkeä, joista vajaa puolet ennen toista maailmansotaa. Sotaa edeltänyt muutto suuntautui etupäässä Pohjois-Amerikkaan, kun taas sodan jälkeen lähteneistä liki 80 prosenttia on mennyt Ruotsiin. Ulkomailta asuu nykyisin yli 300 000 Suomessa syntynyttä henkilöä. Heille siellä syntyneitä lapsia on suunnilleen yhtä paljon. Ensimmäisen ja toisen polven ulkosuomalaisten yhteismäärä on siten yli 600 000. Puolet heistä asuu Ruotsissa ja kolmasosa Pohjois-Amerikassa. Jos mukaan lasketaan myös kolmas ja neljäs sukupolvi, koostuu ulkosuomalaisten määrä noin 1,2 miljoonaan, joista yli 600 000 asuu Yhdysvalloissa, vajaa 100 000 Kanadassa ja noin 400 000 Ruotsissa.



1980-luvulla Suomi muuttui maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi. Kaikkiaan maasta lähti vuosina 1980-89 noin 87 000 henkilöä. Muina sotien jälkeisinä vuosikymmeninä lähtijöiden määrä on ollut puolitoista-kaksi kertaa suurempi. Maahanmuutto oli sen sijaan poikkeuksellisen suurta, sillä kaikkiaan tänne tuli mainittuna ajanjaksona lähes 120 000 henkilöä eli liki 33 000 enemmän kuin täältä lähti. Pääosa (85 %) heistä oli paluumuuttajia, mutta myös ulkomaalaisia tuli maahan varsin paljon etenkin vuosikymmenen lopulla.

Maahan- ja maastamuutto 1945–2000



Lähde: Väestötilastot, Tilastokeskus; kuvio: Jouni Korkiasaari (Siirtolaisuusinstituutti)

1990-luvun alun lamavuosina Suomen *omien kansalaisten* maastamuutto väheni, samoin paluumuutto. Viime vuosina lähtömuutto on jälleen vilkastunut, mutta samalla myös paluumuutto on voimistunut. *Ulkomaan kansalaisten* maahanmuutto kasvoi 1990-luvun alussa ennätysmäiseksi, mutta on sittemmin hieman hiljentynyt. Enemmistö maahantuloista on nykyisin ulkomaalaisia. (ks. Siirtolaisuusinstituutin tilastot)

Siirtolaisuuden uudet piirteet

Siirtolaisuus on perinteisesti nähty lähinnä taloudellisten syiden sanelemana ja luonteeltaan lähes lopullisena elämänratkaisuna. Lähtijöiden koulutus ja ammattitaito on etenkin suurina muuttovuosina ollut suhteellisen vähäinen. Nykyisin näitä 'leveämmän leivän perässä' lähtijöitä on joukossa enää vähän, koska ammatti- ja kielitaidottomien henkilöiden on ollut entistä vaikeampaa saada työtä ulkomailta. Kotimaan talouskehitys ja elintason kohoaminen ovat toisaalta vähentäneet muuttopainetta. Tänä päivänä maastamuuttajat ovatkin enimmäkseen pitkälle koulutettuja henkilöitä, jotka ainakin aluksi lähtevät ulkomaille vain määräajaksi. Opiskelu, kielitaidon kartuttaminen, urakehitys, uusien elämäkokemusten hankkiminen ja ihmissuhteet ovat muuton syinä ohittaneet toimeentuloon liittyvät motiivit. Lähtijöiden joukossa on myös yhä enemmän ns. kausisiirtolaisia, jotka asuvat ulkomailla vain osan vuotta, tavallisesti talvikauden. Esimerkiksi Espanjaan näitä enimmäkseen eläkeikäisiä "muuttolintuja" lentää vuosittain arviolta 10 000.

Alun perin tilapäiseksi suunniteltu oleskelu muuttuu usein pysyväksi. Näin käy esimerkiksi silloin, kun muuttaja löytää ulkomailta aviopuolison. Avioituminen olikin 1980-

luvulla ollut tärkein yksittäinen motiivi Pohjoismaiden ulkopuolelle suuntautuneissa muutoissa. Naisista jopa yli puolet muutti tästä syystä. Miesten kohdalla taas korostuivat määräaikaiset työprojektit ja ammattiuralla eteneminen sekä kokeilun-, seikkailun- ja vaihtelunhalu.

1990-luvun osalta ei ole saatavissa tietoja maastamuuton syistä, mutta oletettavasti ne eivät ole merkittävästi muuttuneet. Yleistäen voidaan sanoa, että nykypäivän maastamuuttaja on tyypillisesti joko ulkomaille avioituja tai tavoitteistaan hyvin tietoinen määräaikaismuuttaja, jolle ulkomailla asuminen on vain yksi elämänmenoon luonnollisesti kuuluva vaihe. Nykyistä siirtolaisuutta voidaankin perustellusti nimittää *määräaikais- tai tavoitesiertolaisuudeksi*.

Ovatko suuren siirtolaisuuden ajat ohi?

Suuri maastamuutto on aina ollut sidoksissa elinmahdollisuuksien huomattavaan heikkenemiseen ja sen taustalla olleisiin elinkeino- ja väestörakenteen muutoksiin. Koska taloudellinen ja väestöllinen kehitys oli 1980-luvulla varsin myönteistä ja vakaata, on luonnollista, että siirtolaisuus oli silloin vähäistä. Merkittäviä yhteiskunnallisia syitä lähtemiseen ei ollut, vaan päin vastoin ne houkuttelivat tänne tulijoita. Kuluvan vuosikymmenen poikkeuksellisen syvä lama ja ennätysmäinen työttömyys ovat kuitenkin luoneet jälleen tilanteen, joka on aina ennen aiheuttanut voimakasta siirtolaisuutta. Maastamuutto on silti pysynyt vähäisenä ja syvimmän laman aikana jopa laskenut. Tämä on hyvin selvä osoitus siitä, ettei merkittäväkään elinmahdollisuuksien heikkeneminen yksistään riitä aiheuttamaan muuttoliikettä ellei jossain muualla ole samanaikaisesti tarjolla parempia elämisen mahdollisuuksia. Missään maailmalla ei ole viime vuosina ollut suurta kysyntää työvoimasta, etenäkään sellaisesta, jonka ammattitaito ja koulutus on vähäinen. Toimeentuloturvan paraneminen sekä työttömien ikä- ja perherakenteen muuttuminen ovat lisäksi vähentäneet liikkuvuushalukkuutta ja -mahdollisuuksia.

Maastamuutto tulee kohdemaiden suhteellisen huonon taloudellisen tilanteen ja vähäisen työvoiman kysynnän vuoksi olemaan myös tulevana vuosina vaikeaa. Talouden elpyminen ja Suomen liittyminen Euroopan yhteisön jäseneksi ovat lisänneet muuttoja EU:n alueelle, mutta tämä mahdollisuus on koskenut lähinnä vain korkeammin koulutettuja ja kielitaitoisia kansalaisia. Lisäksi pääosa lähtijöistä oleskelee ulkomailla vain tilapäisesti. Entisaikojen tapaiselle suurelle maastamuutolle ei nykynäkymin ole mahdollisuuksia, vaikka ilmeistä painetta siihen on edelleen työllisyyden hienoisesta paranemisesta huolimatta.

Entä paluumuutto?

Omien kansalaisten siirtolaisuus on jo lähes kaksi vuosikymmentä ollut paluuvoittoista. Suurin osa palaajista on tullut Ruotsista. Sotien jälkeen ulkomaille siirtyneistä vajaa puolet on palannut takaisin. Maittaiset erot ovat kuitenkin olleet melko suuria. Paluumuuton perimmäiset motiivit liittyvät useimmiten tunnesiteisiin. Yhteiskunnallinen kehitys vai-

uttaa siihen paljon vähemmän kuin maastamuuttoon. Suuria maastamuuttoaaltoja seuraa aina vuoden parin viiveellä voimistuva paluumuutto. Osa ulkomaille muutoista on jo alunperin suunniteltu määräaikaikaisiksi. Viime vuosina tällaisten projektityyppisten muuttojen osuus on lisääntynyt.

Yhteiskunnallisten tekijöiden merkitys korostuu paluun "laukaisevina" tekijöinä silloin, kun ne osuvat yksiin ulkosuomalaisväestön sisäisten kehitystekijöiden kanssa. Näin oli mm. 1980-luvun alussa, jolloin ruotsinsuomalaisten keski-ikäistyminen ja perheellistyminen yhdessä Suomen myönteisen talouskehityksen ja maiden välisten elintasoerojen kaventumisen kanssa käänsivät muuttovirran Suomeen päin. Lähivuosina paluusiirtolaisuus pysynee lähellä nykyistä tasoaan eli huomattavasti vähäisempänä kuin 1980-luvulla, erityisesti sen alkupuolella.

Siirtolaisuuden kohdemaiden verrattain huonon taloudellisen tilanteen jatkuminen ja Suomen talouden elpyminen voi lisätä paluuhaluja ja vastaavasti vähentää Suomesta lähtevien määrää. Päinvastainen kehitys taas hidastaa takaisin paluuta. Palaajien määrä pysynee joka tapauksessa melko vähäisenä, sillä ulkosuomalaisten enemmistö on asunut ulkomailla jo niin kauan, ettei paluu ole heille enää realistinen vaihtoehto. Suomen oloista vieraantumisen ja lasten ulkomaalaistuminen sekä monilla myös ulkomaalainen puoliso estävät useimpien paluun. Suurina siirtolaisuusvuosina lähteneistä paluuhalukkaimmat ovat jo palanneet. Lähivuosien palaajista suurin osa tulee olemaan tilapäisesti tai määräajaksi ulkomaille lähteneitä projektityöntekijöitä, opiskelijoita yms. sekä vanhuuden, työttömyyden tai työkyvyttömyyden vuoksi eläkkeelle jääneitä. Lisäksi joukossa on ns. inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, joita ei kuitenkaan sanan varsinaisessa merkityksessä voida pitää tähän ryhmään kuuluvina.

Rajat avautuvat – täyttykö Suomi ulkomaalaisilla?

Lähivuosina maahan- ja maastamuuton laajuus riippuu lähinnä seuraavista tekijöistä: kotimaisesta ja kansainvälisestä talouskehityksestä, Länsi-Euroopan yhdentymisprosessin jatkumisesta ja Itä-Euroopan kehityksestä sekä kehitysmaiden ongelmien mahdollisesta kärjistymisestä. Omien kansalaisten siirtolaisuus määräytyy ennen muuta taloudellisen tilanteen mukaan. Tälläkin hetkellä maastamuuttoon on paineita, joiden purkautuminen ei kuitenkaan ole kohdemaiden vähäisen työvoiman kysynnän vuoksi mahdollista. Kysynnän elpymässä tilapäinen, lähinnä koulutetun työvoiman ulkomailla työs-kentely lisääntyy. Suomalaisen tietotaidon kehittymistä ja kansainvälistymistarpeita ajatellen se on jopa toivottavaa. Samoista syistä tulisi vastaavaa ulkomaalaisen työvoiman muuttoa olla myös Suomeen päin. Työvoiman ikääntymisestä ja supistumisesta mahdollisesti aiheutuva työvoimapula vähentää maastamuuttopaineita vasta ensi vuosituhanen puolella.

Tähän astiset kokemukset nykyisen EU:n muuttoliikkeistä osoittavat alueen omien kansalaisten muuton maasta toiseen olleen vähäistä. Voimakasta työvoiman siirtymistä maiden välillä ilmenee vain silloin, kun toisessa maassa on huomattavaa ylikysyntää ja toisessa ylitarjontaa työvoimasta. EU-maissa nämä erot ovat olleet vähäisiä eikä tässä suhteessa ole odotettavissa muutoksia. Euroopan muuttoliikkeet perustuvatkin aivan muihin tekijöihin kuin EU-järjestelyihin. Itä-Euroopasta, Afrikasta ja Aasiasta kohdistuu

Eurooppaan suuria muuttopaineita, joista osa mitä todennäköisimmin purkautuu myös Suomeen. Maamme väestökehitystä ja kansainvälistymistarpeita ajatellen tämä ei kuitenkaan ole pitemmällä tähtäimellä haitallista, pikemminkin päinvastoin. Taloudellisista ongelmista kärsivien kansalaisten saattaa tietenkin olla vaikea sitä sulattaa.

Monien maiden esimerkki osoittaa, että siirtolaisten maahanmuutosta on ollut tulomaille enemmän hyötyä kuin haittaa. Väestön vanhenemista ei mittavakaan maahanmuutto silti pysty täysin pysäyttämään. Kehittyneistä länsimaista Suomeen päin suuntautuva muutto jatkuu hyvin samanlaisena kuin tähänkin asti eli suhteellisen vähäisenä. Taloudellisen ja kulttuurisen kanssakäymisen sekä vastavuoroisuuden kannalta tämä voi olla maallemme haitallista. Siksi olisi tärkeää poistaa sellaiset muuton esteet, jotka ovat erilaisin toimenpitein poistettavissa. Muualta tulevien muuttopaineiden vuoksi Suomesakin on joka tapauksessa totuttava tasaisesti kasvavaan ulkomaalaisväestöön, josta huomattava osa tulee asumaan täällä pysyvästi. Muut Pohjoismaat ovat tästä hyvänä esimerkkinä.

Katso myös artikkelit:

- Maastamuuton ominaispiirteet 1980- ja 1990-luvulla
- **Suomalaiset maailmalla (Suomen siirtolaisuus kautta aikain)**

Lisätietoja:

- Korkiasaari, Jouni: **Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia.** Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980-luvulla. Työpoliittisia tutkimuksia 33. Työministeriö, Helsinki. 155 s.
- Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari: **Suomalaiset Ruotsissa.** Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. Siirtolaisuusinstituutti 2000.